

A-6636 III

Veru hobune

ja

noor hobune.

Tartus
Hermann'i trükikoja trükk

Peru hobune

ja

noor hobune.

Inhatus,

kudas peru hobusega ümber käia tuleb, et ta omad halwad
kõmbed (peruoleku) ära jätaks,
teiselt, kudas noore hobusega ümberkäia tuleb,
et temast hää hobune saaks,
ja kolmandamalt, hobuse tugewuse, wigaduse ja kõmbede
tundmine.

Kirjutanud G. P—k.

Säreltrükk keelatud.

Tartus.

Hermann'i trükitõija trükk.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

40725

1. Peru hobusega ümberkäimine ja tema õpetamine.

Hobune on see loom, kes kombeid kergesti omandab, aga naljalt neid ei unusta, iseäranis peru olekut. Hobune ei ole mitte peruks sündinud, vaid halwa ümberkäimise läbi peruks saanud, nagu meie seda pärast noore hobuse õpetamise juures näeme.

Hobuse peru olek on mitmesugune. Mõni hobune ei wea, teist ei pea, kolmas wiiskab tagast üles, neljas lähleb lõhkuma, viies ei lähe paigastgi jne. Et iga kombe kohta selgemat ülemaadet saada, siis nimetame ja kirjeldame siin igat kombet (peru olekut) ükssitult:

1) **Hobune, kes ei wea.** Mõni hobune, kui tunneb, et wedamine waewa teeb, ehk tee porine ehk liiwane, lumine on, wõi jälle koorem natuke raske on, jääb tihti seisma ja ei taha enam wedada, iseäranis wastu mäge üles. Riisugusele hobusele tuleb esite õige kerge koormat wedada anda ja aegajalt koormat raskemaks teha, kuni wiimaks ära harjub ta raskemat koormat wedama ja pika aja pääle oma peru kombe ära unustab. Nimelt tuleb nii teha: Hobune tuleb mõneks nädalaks tõigist wedamistest wabaks jätta. Siis pääle selle esimene nädal iga päew mitmed korrad järjest, kas wõi ainult tühja wanfert wõi reae ehk õige kerget koormat, esite wastu wäikest künqast, siis päew päewalt wastu kõrgemat ja jälle kõrgemat künqast, kuni wümati wastu mäge üles wedada lasta. Ründad

ei tohi mitte väga järskud, ega ka väga pitalised olla. Teine nädal tuleb koorem mõne puuda võrra raskemaks teha ja nendest samadest künkastest üles ääia, milledest esimesel nädalal käidud sai. Kolmandamal nädalal koorma jälle mõne puuda võrra raskemaks teha ja nii samuti toimetada, kui kahel esimesel nädalal. Nõnda viisi nii kaua teha, kuni koorma 15 puudani on tõusnud, siis mõni päew wahet pidada. Siis jälle uuesti pääle hakata, aga nüüd juba 10 puudalise koormaga ja koormat aeg ajalt puudade viisi suurendada, kuni 25 puudani. On hobune jõuetu wõi kehwa, siis peab ka koorma tarwilik osa kergem olema. Kui siis pärast raskemat koormat tahetakse wedada lasta, siis ei tohi mitte esimese korraga kohe rasket koormat wedada anda, waid peab enne kergemaid koormaid wedama ja aegajalt raskemaid koormaid wedama harjutama, nagu juba ülemal pool juhatud sai, muidu wõib hobune oma wana kombe juurde tagasi tulla. On hobune ennemalt kergeid koormaid ilma perutamata wedanud, siis ei tule esialgset harjutamist mitte kohalt tühja wankri ehk reega, nagu ülemal pool üteldud, pääle hakata, waid juba kohase kerge koormaga. Harjutamise juures peab iseäranis selle eest hoolt kandma, et hobune mitte mahti ei saa künkast wõi mäest üles minnes seisma jääda, selle tarwis peab ohje liigutama ja wahel nõõtama, aga ei pea sellega mitte liialdama, ega hobust lööma, sest liiga tagast sundimise ja löömise järel wõib loom kohe seisma jääda ja terwe ettewõtte nurja ajada. Läheb üks harjutus nurja, siis tuleb temaga otsast jälle uuesti pääle hakata. Sellepärast peab harjutajal kindlust ja kannatust olema ja ei pea mitte järgi jätma, kui esimene katse ei õnnesta. Künka ehk mäe pääle üles jõudes wõib hobune natukeseks ajaks seisma jätta. Sest hobune peab seda meeles, et teda mäe pääle seisma jäeti ja hakkab ise pärast püüd-

ma mäest üles rutata (jõuda), et mäe pääl feista saada. Ka wõiks mäe pääle üles jõudes hobusele peotäis heinu anda, aga seda ei maksa teha, olgu siis wahest, kui üksigi muu nõuu enam ei aita. Ka selle eest tuleb hoolitseda, et hobusel rangid kudagi wiisi kitsad ega laiad ei ole ja pihta ei waewa, waid riistad olgu parajad ja pehmed.

Rus tüngast ega mäge ei ole, jääb wõib harjutust tasase maa pääl, mis kudagi wiisi lame on, teha.

1) **Hobune, kes sugugi ei wea.** Mõni hobune ree ehk wantri ette rakendud ei taha paigastgi minna, ehk ta lähed rutuga tüfike maad ja jääb siis feisma, ega taha enam edasi minna. Siin wõib kaks põhjust olla: Kas ei ole hobune ennemalt millasgi ees olnud ega midagi wedanud (ratsahobune), wõi on talle niisugune kombe juure harjunud.

Ei ole hobune ennemalt millasgi ees olnud ega wedanud, siis tuleb teda wedamisele harjutada ja seda niiwisi teha: Hobusele aetakse rangid kaela ja pannakse ka kõik teised riistad, nagu: lentšid, sedulga, päitsed ja ohjad pääle. Roomade külge finnitatakse kaunis pikad nõõrid. Nõõride otsad wõtab mees oma pahemasse pihku ja paremaga ajab hobuse ohjadest minema. Mõneku pääl tõmbab mees roomade külles olewad nõõrid pingule ja lasseb ennast nendega hobusel järel tõmmata, muidugi wõista nõõri otsasid ikka peos hoides, aga mitte riiete külge ega keha ümber pannes, sest hobune wõib mõllama hakata ja inimese ära purustada. Kui nii päew wõi paar tehtud, siis finnitatagu nõõride otsa külge wäiksed liiwa wõi mulla kotid ja lastagu hobusel neid maad mööda nõõride otsas järel wedada. Mõne päewa pärast suurendatagu fottisid ja tehtagu neid aegajalt ikka raskemaks, kuni hobusel sugupärast juba wedada annab. Selle läbi har-

juneb hobuse piht wedamisele ja hobune harjub ise ka wedama. Kõwad asju ei tohi nõõride otsa kinnitada, sest hobune wõib lahti pääseda ja omad kendid jooksu pääl wigastada. Kui hobune juba on harjunud kottijid wedama, siis tuleb teda ree ette rakendada ja rege wedada lasta, ja kui juba küllalt on harjunud ree ees käima, siis wankri ette panna ja selle ees ka käima harjutada. Esite muidugi tühja ree ja wankri ees. Kui juba ka wankri ees on harjunud käima, siis aegajalt midagi ka wedada anda ja seda niisamuti teha, kui punkt 1-es on juhatud, s. o. esite fergemat koormat ja siis raskemat, kuni hobune wedamisega täiesti ära harjub.

On hobusel aga juure harjunud kombe, siis tuleb temaga seda sama teha, mis hobusega, kes seisma jäädes enam minema ei taha minna, nagu seda allpool punkt 3-mas juhatud. Kui see ei aita, siis tuleb ka ka käes olew 2 ja 1-ne punkt tarwitusele wõtta.

3) **Hobune, kes minema ei lähe.** Mõni hobune, kes küll ka weab, aga seisma jäädes enam minema ei taha minna ja mõni tahab jälle, et teda suu äärest kinni wõttes minema weetakse, mõni jälle, et tal riistu fäetakse jne. Niisugune kombe on kaunis raske ära wõerutada. Siin tuleb järgmist teha: Hobune tuleb wankri ehk ree ette rakendada, tüfike maad minna ja siis seisma jätta. Siis katjuda hobust ohjadesst minema ajada, muidugi mõistlikult taja hiljusesti ilma löömata ja seda ühte soodu edasi teha kuni ta, kas wiimati minema lähed ehk tagaspidi ajama wõi kõrwale pöörlema hakkab. Ei ole hobust hulga aja ajamise pääle minema saadud ja ta tagaspidi ajab ehk pöörleb, siis tuleb wankrile ehk reele tugi taha panna, nõnda, et hobusel wõimata on wankert ehk rege tagast tagaandda, ja siis jälle katjuda hobust ohjadesst minema ajada. Ei lähe ta hulga aja katse pääle siis ka weel

minema, siis tulewad talle wäheldased ümargused kiwid ehk lühikesed paku otsakesed jalgade alla wisata ja tal tükk aega nende otsas seissta lasta, nii et seismine piinlikuks läheb. Siis jälle katsuda ohjadest minema ajada. Kui nüüd ka hobune weel minema ei lähe, siis teda tubliete läbi piitsutada, jääb juures teda kõwa häälega minema ajades, ohjad aga siis hästi lodewil (lödwalt) hoida. Wuidu, kui ohjad pingule saawad tõmmatud, wõib hobune mõelda, et teda taganema sunnitakse. Selle pärast tulewad ohjad minema ajamise juures alati wõimalikult lödwalt hoida. Seda peab aga meeles pidama, et kui niisugune hobune minema läheb, siis ta seda suure hooga teeb, sellepärast peab pääl istuja ettewaatlik olema, et ta päält maha ei kuku. On hobune minema saadud, siis ei maksa teda nii peagi seissta jätta, aga siisgi on parem seissta jätta, kui et ta ise seissta jääb. Ei taha ta jälle minema minna, siis tuleb teda niisama, kui juba juhatud, minema ajada ja sundida, aga ikka ainult ohjadest, mitte suu äärest ees wedades. Harjutusi ja minema ajamisi tuleb hobusega iga päew mitmed korrad teha ja järjest nii kaua kuni hobune pikapääle korralikult käima hakkab ja owa wana kombe ära unustab.

Niisama tuleb ka selle hobusega teha, kellele eest wedamise ehk riistade seadmise wõi kohendamise mood juurde on harjunud wõi harjutud.

Ka wõib niisugust hobust pori lompi ehk weefraawi seissta jätta ja siis minema ajada. Mõni hobune ei taha poris ehk wees seissta ja läheb ajamise pääle koha minema, et kuiwale saada, ja harjub selwiisil ka minema ajamisega.

4) **Hobune, kes tagast üles wiskab.** Mõni hobune, kui talle ohi jaba alla juhtub, mõni jälle, kui teda mitu korda järjest lüüakse, wiskab tagast

üles. Löömisega saab sellega toime, kui ainult üks lord ja hästi lööd, aga ohja saba alla juhtumisega on pahem lugu, sest ohj võib väga tihti saba alla juhtuda ja seda on raske ära hoida. Et seda wiga ära wõerutada, tuleb hobune sellega ära harjutada, et tema nööri saba all olekut enam tähele ei pane. Seda ei saa muidu, kui peab hobusele ka tallis riistad pääle panema, (seda ainult päewa teha, mitte aga öösel riistu hobusele pääle jätta, sest hobune võib ennast ööse riistade sisse mäsida ja otsa saada) ja lentside külge saba alla kaunis jäme nöör kinnitada, nii et hobuse saba alati nööri külge puutub. Veel parem on, kui lentside külge väikesed rõngad saavad kinnitatud, milledest nööri otsad läbi waljade (päitsete) külge lähewad, nõnda, et kui hobune vääd liigutab, siis selle läbi nöör saba all ka liigub. Selle läbi saab ka hobuse kōdifartlik saba ära arstitud. Hobune harjub pikapääle sellega ära, et talle midagi saba alla ehk külge puutub ja ei pane seda wiimaks enam tähelegi. Mitte üksnes tallis, waid ka käigu pääl tuleb nöör hobusel saba all hoida, aga selle eest peab kangesti hoolt kandma ja hoidma, et siis mõnda teist nööri ehk ohja hobusele saba alla ei saa, enne kui hobune oma moodu wõi kombe ära on unustanud. Hää abinõu ongi, kui pikemat aega ära jõuab hoida ohja saba alla lastmast, siis unustab ka hobune pika aja jooksul oma moodu ära, kui tal just kōdifartlik saba ei ole. Saba ise ei saa küll wistist kōdifartlik olema, waid saba alune, sellepärast tuleb just seda kohta külge puututamise läbi harjutada ja seda nööri abil teha. Kui nööri saba all pidamine ei peaks aitama, mida muidugi mitmed kuud ehk vähemalt pool aastat tuleb teha, siis hobune, kas sügawasse lumesse ehk mäda maasse ajada, kus ta tagast üles wistata ei saa ja siis ohjadega tema sabaalust õeruda ja seda arutihti

teha, kuni ära harjub ja külge puututamist enam ei larda. Sedasama tuleb ka siis teha, kui hobune kubemest kõdi kardab. Siin on hää abinõu kõhu (kubeme) alune nöör lentside külles pidada, mis aega mööda kõdi ära harjutab.

5) **Hobune, kes konti puututamist kardab** Kõni hobune, kui talle midagi konti puutub, kas wistab tagast üles ehk läheb lõhkuma. Sellele on ennemalt midagi konti halvasti puutunud, iseäranis noores eas. Seda wiga on raske ära wõõrutada. Kontisid tuleb arutisti puututada ja külgi puututamisega harjutada. Kõige esite wõib pika õledega harjutada. Pikad õled finnitatagu wantri wõi ree pää külge etteotsa nõnda, et õlede lahtised otsad käigi pääl aegajalt hobuse tagumiste kontide külge puutuwad. On hobune õledega juba harjunud, siis wõetagu wibajad nõrgad kase oksad ja finnitadagu neid wantri ehk ree pää külge. Pärast wõetagu jämedamad oksad, aga ikka niisugused, mis hobuse kontidele wiga ei tee. Pika aja jooksul harjuwad hobuse kontid külge puututamisega ära ja hobune ei karda enam nii wäga konti puututamist. Aga selle eest peab kangesti hoolt kandma, et ree wõi wantri põhilaud wõi redelid hobusele millasgi konti ei puutu.

6) **Hobune, kes koera kardab.** See wiga on sellest tulnud, et koer kord hobust ninast ehk põlwest on hammustanud. Hobusel on see meeles ja sellepärast kardab ta koera ja püüab põgeneda, nii pea, kui koer ligineb. Seda wiga ei saa naljalt ära wõõrutada. Minuse abinõu on iga kord, kui sõidu pääl koer pääle tuleb, hobune kas kohalt seisma jätta ja koer eemale peletada ehk taha kõndida lasta, kuni koer juure jõuab ja hobune näeb, et see koer talle mitte nina ehk põlwe külge ei tüki. Siis jääb hobune mui-

dugi rahulikumaks. Tuleb aga niisugune koer pääle, kes hobust ninast eht põlvest hammustada püüab, siis peab tingimata seisma jätma ja koera eemale ajama, muidu võib hobune lõhkuma minna ja hirmus õnnetus sündida. Kord oli niisugune lugu, kus hobune koera kartes lõhkuma läks, vastu teist koormat jooksis pikali kukkus, wanker ümber läks ja pääl istujad (inimesed) vastu maad said wisatud. — Koera eemale pelletamiseks on hää wäiksid kiwikesi wankrisse eht reesse forjata ja nendega koera pilduda. Koer kardab kiwi ja ei tule naljalt ligi.

7) Hobune, kes iga asja pärast ehmatab. Seda wiga ei saa muidu ära wõõrutada, kui peab arutisti kunstlikka hirmutusi hobusele tegema ja siis tal neid filmata ja nuusutada lastma, nõnda et ta näeb ja aru saab, et tema hirm ja ehmatatus asjata ja tühine oli. Pikapääle harjub hobune ära, ega ole pärast enam nõnda arg ega ehmataja. Ka käigu pääl, kui hobune midagi ehmatab ja kardab, tuleb tal asja, mida ta kartis või ehmatas, näidata ja nuusutada lasta, eht kui see võimalik ei ole, siis vähemalt tal filmata lasta, et ehmatatus asjata oli.

8) Hobune, kes mäest alla jooksuma tüf-tib. See on juure harjunud kombe ja kaunis raske ära wõõrutada. Ei saa muidu, kui peab esite väiksest tünkast tühja wankri või reega jalgalalt iga päew mitmed korrad alla käima ja seda nii kaua tegema, kuni hobune juba ise taha alla läheb. Sääb juures ei tohi hobust sugugi suu äärest pidada, waid ikka ainult ohjadest. Siis tuleb koormat natuke raskemaks teha ja sellega alla käimist harjutada. Aegajalt tuleb kõrgematest künkadest alla käimist harjutada, kuni hobune täiesti ära harjub mäest taha alla käima ja koormat tagasihoidma.

9) **Hobust**, kes käigu pääl tihti teeb, nagu tahaks ta kusele, aga ei kuse mitte, tuleb iga kord, kui ta seda teeb, tubliste läbi piitsutada, siis ta wiimaks seda ei julge enam teha. Peab aga küll teadma ja ära tundma, et hobune tõesti kusele tahab, muidu võib õnnetus juhtuda, sest mõni hobune peab enne tükk aega seisma ja ootama, kuni ta alles kuseda saab.

10) **Hobusele**, kes konti puututamiseft, koera või mõnda asja kartes lõhkuma läheb, tuleb päitsete (waljade) külge niisugused klappid teha, mis lõhkuma mineki korral võimalik on ühe isearalise nõõri või rihma abil hobusele filmade ette tõmmata. Hobune ei näe siis kuhugi jooksta ja jääb warsti seisma. Hobusele, kes tagasi wahib tulewad, nagu see juba pruugiks on, kumbagile poole waljaste külge filmade juure naht klappid panna nõnda, et ta mitte tagasi wahtida ei saa.

Kui meie nüüd kõiki neid siin ülemal pool tehtud kirjeldusi terawamalt tähele paneme, siis näeme, et niisamuti kui noort hobust, tuleb ka peru hobust harjutada ja õpetada ja sel teel temalt halwad kombed ära wõerutada ja uued hääd kombed juure harjutada. Õpetamine ja harjutamine peab järk järgult pikamisi pika aja jooksul tasahiljuksesi ja rahulikult sündima, aga mitte peksmise ega suure käraga. Peksmine ja suur kärä teeb looma segaseks ja kangekaelses ja ajab asja nurja. Sellepärast toimetadagu kannatlikult tasa ja targu.

T ä h e n d u s: Hobuse iseloom (karakter) on wahel ka pärandaw, s. o. nagu wanad, nii warjad, aga mõistlik ümberkäimine ja õpetamine teeb nendest siiski korralikud loomad.

2. Noore hobusega ümberkäimine ja tema õpetamine.

Hobust tuleb õpetada ja temaga mõistlikult ümber käia, iseäranis noore hobusega, kui hääd hobust tahad saada. sest hobune on, nagu juba üteldud, see loom, kes kombeid kergesti omandab ja neid naljalt ei unusta. Sellepärast peab noore hobusega kuni 5 aasta wanaduseni väga ettevaatlikult ümber käima ja selle eest hoolitsema, et ta mõnda halba kombet ei omanda. Noore hobuse kasvatamise juures tuleb järgmist tähele panna ja täita :

Noort hobust ei tohi ärritada ega kõditada, sest ärritamine teeb teda furjaks ja tangekaelseks (tõrkujaks) ja kõditamine kiunujaks wõi peruks. Ka ei tohi noorele hobusele midagi konti lasta wõi wisata ehk teda pekja, sest konti puutumine ja pekmine wõib teda lõhkujaks ehk tagast üleswisatajaks teha. On ta kord mõne ärituse tõttu, kas tagast üles wisanud ehk lõhkuma läinud, siis teeb ta seda peaaegu iga kord, kui teda järjestikku mitu korda lüüakse ehk talle midagi konti puutub, kas wantri põhi laud ehk midagi selle sarnast. Ka wantri ja ree ees käima peab noort hobust mõistlikult õpetama. Noorele hobusele ei tohi esialgul midagi raskemat asja wedada anda ehk temaga wastu mäge üles minna, kus ta raskust tundes seisma jäämist tarwitseb, waid ta peab ühte wiisi edasi minema, kuni teda seisma jäetakse, sest on ta käigi pääl kord ise seisma jäänud, siis tahab ta edaspidi ka sedasama teha ja õpib nii peruolekut. Noort hobust ei tohi

wankri ehk ree ees ajades piitsaga mitu korda järjestikku lüüa, waid kui tarwis lüüa on, siis üks haawal ja hästi, sest kui teda mitu korda järjestikku lüüakse wõib ta, kas tagast üles wifata ehk sabaga pildujaks (sabaga wehklejaks) saada, mis wäga inetu wälja näeb. Häa ei ole ka piitsaga lüüa ähwardada ja mitte lüüa. Nelja (üle jala) jooksmata ei tohi noort hobust ka ajada, see mood wõib talle juure jääda, ehk ta wõib sääl juures tagast üles wifata ehk ka lõhkuma minna. Ka ohje ei tohi noorele hobusele saba alla lasta. See wõib teda peruks (tagast üleswiskajaks wõi kiunujaks) teha. Noorel hobusel ei pea käigu (tee) pääl mitte rangisid wõi riistu seadma wõi kohendama, iseäranis siis mitte, kui ta ise seisma jäi, waid kui talle seda tehakse, siis wõib tulla, et ta iga kord, kui seisma jääb, tahab, et seda tehakse, muidu ei taha ta paigastgi minna (waata punkt 3. peru hobusest). Veel wähem tohib noort hobust ree ehk wankri ees eest wedada, siis on seefama häda käes, et ta muidu minema ei lähe, kui teda minema ei weeta. Ka riistad ei tohi kitsad ega laiad olla, hobune tunneb seda ära ja tükkib seisma jääma. Noore hobusega ei tohi ka mäest alla sõita, ta teeb seda siis alati ka koormaga, nõndasamuti ei tohi ka noort hobust mäest alla ehk üles mineku pääl seisma jätta. Ka ei tohi noort hobust teise wastu tuleku korral tee pääl seisma jätta, siis tahab ta seda alati teha, kui teine wastu tuleb, waid seisma wõib siis jätta, kui juba mööda on mindud ja tarwis seisma on jätta. Ka hirmutada wõi ehmatada ei tohi noort hobust, see teeb teda kartlikuks ja ehmatajaks, ka lõhkujaks. Ka selle eest peab hoidma, et koer hobust põlwest ehk ninast käigi pääl ei hamusta, ta kardab seda pärast (teine kord) hirmsasti, ja katsub kohe põgeneda, kui koer pääle tuleb, iseäranis ergu loomuga hobune (waata punkt 6, peruhobusest).

Üleüldse peab noore hobusega tõsiselt ja mõist-

likult ümber käima, siis saab temast ka tõsine mõistlik ilma ühegi halwa kombedeta loom. Paljudel hobustel on aga üks ehk teine halb kombe juures, ja see tuleb just loomaga mõistmata (halvasti) ümberkäimisest. See, mis noore hobuse kohta üteldud, olgu ka wanema hobuse kohta üteldud, sest ka wanem hobune võib halwa ja mõistmata ümberkäimise läbi halvaks ja peruks saada ja mõistliku ümberkäimise läbi halvad kombed ära unustada, nagu meie seda peru hobuse õpetamises näeme.

3. Hobuse tugewuse, wigade ja kombete tundmine.

Tugewa weohobuse rind või piht on lai ja tugew, keha pikk ühetaoline ümargune ja kintsud paksud ja tugewad, iseäranis esimesed. Sõidu hobuseks kõlab rohkem kergema kehaga ja pika jalgadega hobune, aga rind ja piht peab ikka tugew olema, muidu on ta redamiseks nõrk. Katsa hobuseks võib lühema keha ja pika jalgadega hobust tarwitada. Paljud katsumad hobuse jõudu ja musklike tugewust hobuse sabast. Rõwa saba (kui saba üle tõi) pidada tugewaid musklike ja jõudu tähendama, nõrk saba, nõrka (jõuetud) hobust, — kõwa liha, kõwat hobust. Terwe ja wirik hobune on ergu ja rõõmsa waatamisega, hoiab päänamisti ülewal ja on oma liikumises kerge, kuna wigane loom päänam wähem alla hoiab ja kurb on, si mad wesised j u e Wigase hobuse kõht on kubemest nagu kokku litjutud ja selja poole üles kistud ja ise on ta enam wähem kõhn, ja kes hobune paigal seistes lühikeselt ja nagu lõõtsutades hingab ja sääl juures kõhuga wäga tõmbab, sellel on nõnda nimetatud Bauchschlag (Saksa keele sõna, tähendab, Eesti keelde ümber pantud „kõhuiööt“). Iseäranis paistab see wiga siis wälja, kui niisuguse hobusega ruttu sõidad ehk koormat wead, tal tahab siis hing üsna kinni jääda, lõõtsutab

wäga ja kühhib ka. Buu-hammustamise wiga tuleb siis nähtawale, kui hobusele heinu antakse ja ta kuhugi sõime, ree ehk wantri juurde sõõma pannakse, kus ta süües wahete wahel ka puud hammustab ja sääl juures niuksumat, häält teeb. Ka hambad on tal eest ära fulunud.

Hobuse jalgade wigadus on siis kõige paremini näha, kui hobusega ratsa tükike maad edasi tagasi sõidad ja häkki seisma jätab. Terwe jalgadega hobune jääb kõige nelja jala pääle seisma ja wõib tükk aega nõnda ilma liigutamata seista, aga wigase jalgadega hobusel, kas wariseb piht wõi nõtkub jalg, ja warsti lasseb ta ühe jala päält teise pääle, ega saa kuigi kaua kõige nelja jala pääl paigal seista. Kõigewigasemat jalga püüab ta ikka kõige rohkem waba hoida. Ka käega peab hobuse jalad läbi katsuma, kas sääl mõnda muhku, kõwad tükki ehk haiget kohta ei leidu. Haiget kohta hobune muidugi ei taha hästi katsuda lasta, ta tõmbab siis kohe jalga, kui haige koha ehk soone külge puututakse. Põris wigased hobuse jalad on põlwedest enam wähe ette poole kõwerad. Ka alt liiga lamed sabjad tulewad hobusel weaks lugeda.

Hobuse nägemist (silma asja) wõib selle läbi katsuda, et t-male rusikaga ehk piitsa warrega ähwardadakse kõrwalt päha lüüa. Mägija hobune ehmatab kohe ja tõmbab pää eemale, aga kohalt pime hobune ei tee seda, olgu siis wahst, kui ähwardamine ligidalt sünnib, tunneb ta seda ära.

Hobuse kumbeid ja peru olesud wõib sellest kätte saada, kui teda kubemest, sabast, kondist ehk turja päält puututad ja ohjad saba alla lased, ree ehk wantri ette rakendad, häkki jooksuma ajad, seisma jätab ja jälle minema ajad, porisje ehk lumesje ajad, teda mittu forda järestikku lööd ja talle midagi raskest wadada annad,

mäest üles ja alla fäid, j n e. (hobuse peruolekuid, waata kirjelduses peru hobuse üle siinsamas raamatus 1 jagu).

Hobuse wirtus selgineb muidugi sellest, kui löömist kardab. Wirt hobune ehmatab ja kargab kohe, kuna laist hobune ühest löögist suuremat tähelegi ei pane. Päris wigane hobune on igal ühel isegi silmaga näha.

A-6636

